

SANATININ ELLİNCİ YILINDA HATTAT RESSAM TURAN SEVGİLİ VE ESERLERİ¹

Ebubekir ALTIOK*

Özet

Türk Sanat tarihinde özel bir yeri olan Hat Sanatı Kitap sanatlarından biridir. Bir hattatın yetişmesi çok uzun ve yorucu bir çalışma gerektirir. Talebe evvela hurufat meşki denen kısımda harfleri, mürekkebat denilen devrede de kelimelerin ve cümlelerin yazılışını talim eder. Yazıyı öğrenen Hattat, hocasından icazet yani diploma alır ve artık yazı yazabilir ve yazdığı yazının altına “ketebe” yani imza koyabilirdi. İcazeti olmayan hattat, yazının altına ketebe koyamazdı; bu bir gelenektir ve bu geleneğe sıkı sıkıya bağlı kalınmıştır. İcazename geleneği bugün de devam ettirilmektedir. Bu kadim gelenekten gelen ve bu geleneği günümüzde de devam ettiren Sanatkârlarımızdan biride Hattat Ressam Turan Sevgili’dir. Turan Sevgili, ilk ve orta öğrenimini Çorum da tamamlamış ve okul yıllarında dahi yazısının güzelliği ile ayrıcalığını belli etmiştir. 1963 yılında devrin en ünlü hattatı Hamit Aytaç’tan meşke başlamış ve altı çeşit yazıdan icazet almıştır. Gerek mütevazı kişiliği, gerekse sanatkâr duruşuyla kişiliğinin derinlerindeki güzelliği eserlerine yansıtmıştır. Tecrübelerini bu sanata merak salmış kişilerle de paylaşarak geçmişten gelen değerlerimizin gelecek nesillere aktarılmasına da katkıda bulunan Hattat Ressam Turan Sevgili, Sanat hayatının ellinci yılında Geleneksel ve Modern Hat çalışmalarına Küçükayasofya’daki atölyesinde devam etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Hat, Hat Sanatı, Geleneksel Türk Sanatları, Ressam, Hattat, Turan Sevgili

Abstract

Calligraphy, which has an important place in the history of Turkish Art, is a form of Book Arts. It requires quite a long time and hard work to be a calligrapher. The person to be a calligrapher is firstly expected to work on letters during a stage that is called the letter practice, and he also learns and practises to write words and sentences in a stage called the combination of letters. The calligrapher who learnt how to produce calligraphy used to get the consent of his master, a kind of certificate meaning that he could now produce calligraphy and he could also use his signature at the end of the work he produced. However, those who weren’t able to get the consent of their masters couldn’t use signature at the end of their pieces of writing; this was a tradition and people were totally loyal to this

¹ Bu makale 22-24 Mart 2012 tarihleri arasında I. Uluslararası Kitap Sanatları Sempozyumu’nda sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

* Uzman, Düzce Üniversitesi, Kaynaşlı Meslek Yüksekokulu, Geleneksel El Sanatları Bölümü, E-posta: ebubekiraltiok@duzce.edu.tr

tradition. Moreover, this tradition is being kept today. One of the artists who come out of this old tradition and also maintain it today is Turan Sevgili, a calligrapher and painter. Turan Sevgili completed his primary and secondary education in Çorum. When he was a student, he always stood out with his handwriting. He began to take calligraphy courses from Hamit Aytac, the most known calligrapher of the age, in 1963 and he also got the consent of his master to produce six different types of writing. Turan Sevgili reflected the beauty deep inside him into his Works through his humble personality and his identity as being an artist. Turan Sevgili, who has made a great contribution to passing our traditional values to next generations by sharing his experience with those so interested in this art, is keeping producing Traditional and Modern Calligraphies in his workshop in Küçükayasofya in his fiftieth year of his art life.

Key Words: *Calligraphy, Calligraphy Art, Traditional Turkish Arts, Painter, Calligrapher, Turan Sevgili*

1. YÖNTEM

Araştırmanın yöntemi alan araştırmasına dayalı olup, araştırmada veriler görüşme ve gözlem tekniği ile elde edilmiştir. Görüşme sırasında ayrıca fotoğraf çekilerek toplanan veriler gözlemci tarafından analiz edilmiş, Hat sanatı alanındaki ulaşılabilen kaynaklar taranmıştır.

GİRİŞ

Osmanlı kültür ve medeniyetinde yazıya büyük değer verilmiş, hüsn-i hat sanatı çok gelişmiştir. Arapçada çizgi ya da bir satır yazı anlamına gelen hat sözcüğü, Arap harfleriyle yazılmış güzel el yazısı demektir. Yazarlarına da hattat denir. Kûfî, sülûs, nesih, muhakkak, reyhânî, tevkî', icâze, ta'lik, divânî, celî, rik'a ve ma'kili dâhil, bin kadar çeşidi vardır. Güzel yazı sanatı olan hüsn-i hat, yalnız levhalarda değil, el yazması kitaplarda, fermanlarda, diplomalarda, cami iç ve dış duvarlarında, çeşitli yapıların kitabelerinde, mezar taşlarında, pencere kapağı ya da kapı kanadı üstlerinde, halı bordürlerinde, kutu, vazo, tabak gibi gündelik eşyada da kullanılmıştır.

Eski Türk sanatlarını birbirinden ayırmaya imkân yoktur. Yazı, tezhip denilen süsleme sanatı ile birlikte yürür, her ikisine cildi eklemek lâzımdır. Mimarî mutlaka taş işçiliği ile beraber anılacaktır. Birinden anlayan mutlaka öbüründen de zevk alır. Aranan mutlaka

güzelliştir. Türk İslâm dünyası her şeyde olduğu gibi sanatta da ilahî gerçeklere en çok yaklaşan stilleri bulmuştur ².

Hat, Cismani aletlerle meydana getirilen Ruhani bir hendese, arınılan sonsuzluk ve yenilik kapısının açık olduğu tek sanattır. Nice abideler, kabirler, çeşmeler, kitaplar, bilgiler, belgeler onunla taçlanmıştır. Hat ilhamı Allaha, güzelliği hattatının ruhundan alandır.

Yazı ve resim aynı kökten gelir; daha doğrusu yazı resimden doğmuştur. Bu bakımdan resimle ilgilenen hattatlar ve hat sanatıyla ilgilenen ressamlar, kendi sanatlarına aykırı düşen bir iş yapmıyorlar. Köklerini arıyorlar bile diyebiliriz. Esasen eski hattatlar da böyle bir arayış içindeydiler; yazıyla resim de yaparlardı ³.

Hattat olmak için güzel ahlaklı olmak lazımdır. Şarttır edep, şarttır sabır. Üstün olan yazan değil yazdırandır. Hat sanatımızı şahsında temsil eden Hattat Ressam Turan Sevgili, İslam sanatkârlarının genelde tasavvuf kültürü ile beslenen bir atmosferde yetişme geleneğini ve o atmosferde eserler vermesini özümsemiş bir sanatkârdır.

2. Turan SEVGİLİ

Hattat Ressam Turan Sevgili Hocamız Hat sanatına nasıl başladığını şu cümlelerle anlatıyor. “İsmim Turan Sevgili, 1945 Erzurum Oltu doğumluyum. Küçük yaşlarımda babam Çorum’a yerleşmiş. İlkokul, orta ve lise bölümlerini orada bitirdikten sonra İstanbul’a geldim. İmam hatip kökenli olduğum için zaten yazı ile haşır neşirdim. Güzel yazmaya da meraklıydım. Hatta o sıralarda resimle de meşgul oluyordum. İstanbul’a tahsil için gelince arayış içine girdim. Yazıyı nasıl ilerletirim diye. Bu arada Hamid beyi zaten daha önce de duymuştum. Eski Yüksek İslam Enstitüsü bugün ki İlahiyat Fındıklı da idi. Ben iki yıl orada okudum. Hamit beyin bulunduğu yere yakın olduğu için oraya geldim ve hemen derse başladım. Nisan 1963’de... Hamit hocaya başladıktan 5-6 ay sonra hocanın da izniyle piyasaya (dini neşriyatların iç sayfalarına) yazı yazmaya başladım. O zamanlar bilgisayar yoktu hep elle yazılıyordu. Öğretmenlikle beraber olduğu için zamanla yarıştıyordum. Hocaya 1963 yılından vefatına kadar devam ettim. Şu an sanıyorum Hamid beyin yaşayan en eski öğrencisi benim.”

² Dr. Süleyman BERK, Vefatının 35. Yılında Hattat Necmeddin Okyay, s. 35

³ Beşir Ayvazoğlu, Zaman Gazetesi, 17 Mayıs 2007

Ressamlık yönü hakkında sorulduğunda ise hoca şu sözleriyle devam ediyor: "Babamın resme yatkınlığı vardı, hatta ben yaptığı siyah beyaz birkaç resmini görmüştüm. Yazısı güzeldi. Resme ilgim ilkokuldan beri diyebilirim. İlkokul öğretmenim tabiat derslerinde tahtaya resimleri bana çizdirirdi. Yaş biraz daha ilerledikçe orta ve lise dönemlerinde resim yapmaya başladım. O zamanlarda eğitimini almak yok tabi, kendi kendime resim yapmaya başladım. Ben 38 yaşındayken güzel sanatlara gittim. 42 yaşında da bitirdim. O da, bir şeyler yapıyorum bunun formasyonu nasıldır, akademik yönü nasıldır bilmek gerekirdi. Orada da ressamlıkta yaptıklarımın aşağı yukarı doğru olduğunu öğrendim. Sonuçta aklın yolu bir.. Tabi okulun hiç katkısı olmadı değil ama zaten bir hayli mesafe almıştım. Kitap kapakları, hikâye iç resimleri, bazen gazetelere resimler yapıyordum. Grafik dediğim ki; eskiden matbaa ressamlığı derdik ona. Her şey el ile çizilirdi en ufak detayına kadar. Adresler filan pedallı makineler de dizilirdi, dekupe yapardık, sonra tekrar o filme alınırdı. Sonra bilgisayar icat oldu mertlik bozuldu. Ama ben bilgisayara bir türlü bulaşmadım. Aslında bilmek lazım ama bu saatten sonrada öğrenebilir miyim öğrenemez miyim onu da bilmiyorum⁴."

Her estetik sanat dalının bir güzel yanı, bir de disiplini vardır. Bu konudaki düşüncelerini Turan Sevgili Hoca şu cümleleriyle ifade etmektedir. " Hatta gelince Picasso'nun dediği gibi Hat, modern bir sanattır. Yani stilizasyona müsait bir sanattır. Picasso klasik resimden sonra modern resme başlamıştır. Ve hattı gördüğü zaman gerçek resim bu diye haykırmıştır. Bu sanatın bir disiplini birde manevi hazzı vardır. Diğer plastik sanatlarda göremeyeceğimiz bir şeydir bu. Hem dine bir hizmet hem kurana bir hizmet düşüncesiyle bu işi yaparken aynı zamanda manevi bir lezzet alma durumundasınız. Yani hattın diğer sanatlar yanındaki durumu budur. Bu yönü itibariyle bizimde yıllarca bu işe gönül vermemiz bundandır. Her sanat dalının bir zevki vardır. Zaten zevk alınmadan sanat yapılması mümkün değildir. Bazen ben bir harf ile veya bir yazıyla saatlerce uğraşıyorum, dışardan bir arkadaşımız geliyor usanmıyor musun diyor bununla saatlerce uğraşmaktan. Bu sanatın genel olarak sanatkâra verdiği bir hazdır. Deminde değindiğimiz gibi hattın temelinde Kur'an yatar. Bir yerde biz Kur'an'ın yazısını yazıyoruz. Bu bakımdan dine hizmet ve Kur'an'a hizmet düşüncesi olduğu için bu artı bir manevi haz oluyor. Hüsnü hat sanat yönünden ve manevi zevki yönünden güzel bir uğraş. Tabi her sanatta olduğu gibi çileli dönemleri oluyor. Büyük uğraş veriyorsunuz. Bundan kastım manevi yönden ziyade maddi yönüdür. Yani bu kadar uğraş başka meslek dalında vermiş olsa insan değişik noktalarda olabilir, ama bu bir sevdadır.

⁴ Turan Sevgili, 16.02.2012 günü 12.00 de Atölyesinde yapılan görüşme

Çilelerine katlanıyorsunuz ve bunu yürütmeye çalışıyorsunuz. Bunun zevki bambaşka, bunu yaşayan bilir...

Bu sanat farklı, daha çileli, daha öz veri isteyen bir sanat. Biraz daha hassasiyet ve dikkat istiyor. Çünkü yaptığımız bu eserler asırlar sonra insanlara intikal edecek. Şayet bizden önceki hocalarımız bu kadar gereken ihtimamı göstermeselerdi bizde de ilerleme olmazdı.

İcazet dediğimiz yani bugünkü deyiimiyle diploma alma durumunda hocaya devam ettim. 6 ay sonra zaten onun izniyle piyasaya yazı yazmaya başladım. Ama icazet denilen birde belge gerekliydi. Fakat biz o dönemde bunu hocamıza teklif edemiyorduk çekiniyorduk Öyle bir anlayışımız vardı, söyleyemedim. Benim iş yerimde Cağaloğlu'nda olduğu için bazen hocayı yemeğe davet ediyordum. 1978 yılında bir gün yine davet ettim. Bitişimde bir avukat arkadaşım vardı ona rica ettim, gel hocaya söyle bu devam ediyor ama icazet seviyesine gelmedi mi? diye. O da sordu hocada geldi de geçiyor deyince bunun üzerine 6 çeşit yazıdan icazetnamemi hazırladım hocaya götürdüm, hocada altına imzasını attı.”

Muhterem hocamızdan Hamit hoca ile bir hatırasını paylaşmasını istiyoruz ve şu sözleriyle aktarıyor: “Beni etkileyen sanattır. Sanatı ve bu sanata verdiği uğraş. Güçlüklerle rağmen bunu yaşatmaya çalışması. Benim gibi yurt içi ve yurt dışında yüzlerce öğrenci yetiştirmesi. O da bir ara matbaa ressamlığı yaptı. Hatta el pedalında baskı işleri yapmıştı. Onun karakalem resimlerini gördüm. Bu işin hakikaten çilesini çekmiş birisidir. Bu sanatın bize ve bizden sonraki nesillere ulaşmasının en büyük amili Hamit hocadır⁵.”

2-1. Hattathğı

Turan Sevgilinin en önemli özelliğı hocası Hamit Aytaç'ın şu an hayatta olan en eski talebesi olması ve hocasından 6 çeşit (Kufi, Sülüs, Nesih, Ta'lik, Divani, Celi Divani) yazıda icazet almasıdır. 1981 yılında Bursa İlahiyat Fakültesi'ne hat öğretim görevlisi olarak atandı. Suudi Arabistan'daki Mektebet-ül Nahda-l Hadise isimli yayınevi için bir Kuran-ı Kerim yazmıştır. Ayrıca Modern tarzda tasarladığı Esmâ-ül Hüsna ve Modern Hilve levhaları da büyük ilgi görmekte ve dikkat çekmektedir. Sayısız Sergiye katılmış ve birçok Cami ve özel koleksiyonlarda eserleri mevcuttur.

⁵ Turan Sevgili, 16.02.2012 günü 12.00 de Atölyesinde yapılan görüşme

2-2. Ressamlığı

Turan Sevgili'nin sanat heyecanı sadece çizgi sınırları içinde kalmamış renkler sahasına da taşarak resim sanatında güzel ve başarılı eserler vermiştir.

Sultanahmet'teki Türk ve İslâm Eserleri Müzesi'nde Yakutü'l – Musta'sımı'den Prof. Dr. Ali Alpaslan'a kadar tam yetmiş hattatın renkli portresini yaparak "Hattat Portreleri Sergisi" açmıştır.

İlâhiyat Fakültesi ve Mimar Sinan Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Tekstil Bölümü mezunu olan Turan Sevgili, Hâmid Aytaç'tan tam altı çeşit yazıda icazet almış bir hattattır; sergide ta'lik, divani, sülüs ve nesih dalında otuz kadar yazısı da yer aldı. Bunlardan on altısının Hilye olduğunu özellikle belirtmek istiyorum. Hilyelerden biri de çiniye uygulanmıştır. Hattat Ressamlar deyince akla ilk gelen isim Mustafa Râkım'dır. Tuğraya o şuh formunu kazandıran büyük hattat, Sultan III. Selim'in bir portresini yapmış ve bundan dolayı ödüllendirilmiştir. Kazasker Mustafa İzzet'in talebelerinden Abdullah Zühdi de ressamdı. Tuğrakeş İsmail Hakkı Altunbezer ise Sanayi-i Nefise mektebinin ilk mezunlarından biriydi ve akademik üslûpta nefis resimler yapardı. Halim Özyazıcı, Macid Ayrıl ve Hâmid Aytaç'ın iyi resim yaptıkları bilinir ⁶.

3. SONUÇ

Yazı ve resim aynı kökten gelir; daha doğrusu yazı resimden doğmuştur. Bu bakımdan resimle ilgilenen hattatlar ve hat sanatıyla ilgilenen ressamlar, kendi sanatlarına aykırı düşen bir iş yapmıyorlar. Köklerini arıyorlar diyebiliriz. Esasen eski hattatlar da böyle bir arayış içindeydiler; yazıyla resim de yaparlardı.

Türk Hat Sanatına ve kültür tarihimize çalışmaları ile büyük bir katkıda bulunmuş ve ölümsüz nice hat yazılarının yanı sıra Hattatlar albümü isimli projesiyle de imza atmış büyük üstatlarımızdan birisi de Hattat Ressam Turan Sevgili'dir. Hat sanatımızı şahsında temsil eden Hattat Ressam Turan Sevgili, İslam sanatkârlarının genelde tasavvuf kültürü ile beslenen bir atmosferde yetişme geleneğini ve o atmosferde eserler vermesini özümsemiş bir sanatkârdır.

⁶ Beşir Ayvazoğlu, Zaman Gazetesi, 17 Mayıs 2007

KAYNAKÇA

ALPARSLAN Ali, Ünlü Türk Hattatları, Başbakanlık Basımevi, Ankara, 1992

HASKAN Mehmet Mermi, Hazırlayan Süleyman BERK, Eyüplü Hattatlar, Eyüp Belediyesi Kültür ve Turizm Müdürlüğü, İstanbul 2004

SERİN Muhittin, Hattat Aziz Efendi, Kubbealtı Neşriyatı N:22, İstanbul 1999

YAZIR Mahmut Bedreddin, Medeniyet Âleminde Yazı ve İslam Medeniyetinde Kalem Güzeli, 1-2-3 Cilt, Ayyıldız Matbaacılık, Ankara, 1981

Kaynak Kişi

Hattat Ressam Turan SEVGİLİ, Küçükayasofya İstanbul